

SHARQ ALLOMALARI NIGOHIDA “USTOZ-SHOGIRD” AN’ANASINING O’RNI

Talipova Yu.Sh.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti 2-bosqich magistranti va
Menejment kafedrasi o’qituvchisi*

Tayanch so’zlar: ustoz, shogird, axloq, ilmiylik, qarashlar, ta’lim, ilm olish, maslahat, madaniyat, o’rgatish jarayoni.

Ключевые слова: учитель, ученик, нравственность, научность, взгляды, обучение, получение знаний, наставление, культура, процесс преподавания.

Key words: teacher, student, morality, scientific approach, views, education, knowledge acquisition, guidance, culture, teaching process.

Резюме:

Mazkur maqolada Sharq allomalari tomonidan shakllangan "Ustoz-shogird" an’anasi va uning ta’lim-tarbiya jarayonida tutgan o’rni tahlil etiladi. Ushbu an’ana Sharq ilm-fani va madaniyati rivojlanishida asosiy omillardan biri bo’lib, ilmiy merosning avloddan-avlodga o’tishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etgan. Allomalar ilm-fan va ma’naviyatni ustozlar orqali o’zlashtirib, keyinchalik shogirdlarga yetkazish usulini qadrlaganlar. Xususan, Imom G’azzoliy, Ibn Sino, Husayn Voiz Koshifiy kabi buyuk allomalar o’z asarlarida ustoz-shogird munosabatlari, ilmiy va axloqiy tarbiyaning uzviyligini ta’kidlagan. Sharq allomalari ilmiy maktablarida "Ustoz-shogird" an’anasining ilmiy va ma’naviy ahamiyatini, bilimlarning uzluksizligi va tarbiyaviy jihatlarning qanchalik muhim ekanligini ko’rsatadi. An’ana nafaqat bilim uzatish, balki shaxsiy kamolot, axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni sifatida talqin etilgan.

Резюме:

В данной статье анализируется традиция «Учитель-ученик», сформированная восточными учеными, и её роль в процессе обучения и воспитания. Эта традиция была одним из ключевых факторов в развитии восточной науки и культуры, играя решающую роль в передаче научного наследия от поколения к поколению. Учёные высоко ценили метод усвоения знаний и духовности через учителей с последующей передачей ученикам. В частности, такие великие учёные, как Имам Газали, Ибн Сина (Авиценна) и Хусейн Ваиз Кашифи, в своих трудах подчёркивали неразрывность отношений учителя и ученика, научного обучения и нравственного воспитания. В статье раскрывается научная и духовная значимость традиции «Учитель-ученик» в восточных научных школах, демонстрируя, насколько важны непрерывность знаний и воспитательные аспекты. Эта традиция рассматривается не только как средство передачи знаний, но и как процесс личностного развития и формирования этических ценностей.

Summary:

This article analyzes the "teacher-student" tradition established by Eastern scholars and its role in the educational and upbringing processes. This tradition has been a key factor in the development of Eastern science and culture, playing a crucial role in the transmission of scientific heritage from generation to generation. Scholars highly valued the method of acquiring knowledge and spirituality through teachers and then passing it on to students. Notably, great scholars such as Imam al-Ghazali, Ibn Sina (Avicenna), and Husayn Wa'iz Kashifi emphasized the continuity of teacher-student relationships, scientific learning, and moral education in their works. The article highlights the scientific and spiritual significance of the "teacher-student" tradition in Eastern scholarly schools, showing how this practice ensured the continuity of knowledge and the importance of moral education. The tradition is interpreted not only as a means of knowledge transmission but also as a process of personal development and the formation of ethical values.

Qadim-qadimdan Sharq xalqlarida ustoz, pir, mudarris nomlari bilan yuritiluvchi zotlarning izzat va hurmati hamisha yuqori bo'lgan. Ustozlar ilm-ma'rifat bog'ining bog'bonidirlar. Dunyo ularning mehnati evaziga oboddir. Ular taratgan ilm ziyosi tufayli insonlarning ma'naviy dunyosi yorug' va ravshan. Inson kim bo'lishidan qat'iy nazar, qaysi soha vakili bo'lmasin, u erishgan yutuqlari zamirida ustozning mashaqqatli mehnati yotadi. Shoh-u gado, yaxshi-yu yomon bari bir, qachonlardir muallim saboqlaridan bahra olgan.

Imom al-Haramayn al-Juvayniy (1028–1085) islom huquqi va ilohiyotining buyuk olimlaridan biri bo'lib, uning ustoz-shogird an'anasi haqidagi qarashlari ilmiy ta'limning muhim tamoyillarini ifodalaydi. Al-Juvayniy, ayniqsa, usul al-fiqh (islomiy huquqning asosiy prinsiplari) sohasida yetuk bilimlarga ega bo'lib, bu ilmni ustoz-shogird an'analari orqali targ'ib qilgan. U o'z davrida ko'plab mashhur olimlarning ustoziga aylangan, ulardan eng mashhurlari orasida Imom G'azzoliy ham bor.

Al-Juvayniyning ustoz-shogird an'anasida qarashlari:

1. Ilmiy va ma'naviy tarbiya uyg'unligi

Al-Juvayniy shogirdlarning nafaqat ilmiy bilim olishlarini, balki ma'naviy tarbiyaning ham muhimligini ta'kidlagan. Uning qarashlarida ilmiy mahorat bilan birga axloqiy poklik va taqvo ham katta o'rin tutgan. Ustoz sifatida u nafaqat o'z bilimini, balki shaxsiy fazilatlarini ham shogirdlariga o'rgatishga harakat qilgan. U ilm olish jarayonida shogirdning ichki dunyosini shakllantirish muhimligini ko'rsatgan.

2. Ustozga hurmat va ishonch.

Al-Juvayniy shogirdlarning ustozga hurmat va itoatkorlik bilan munosabatda bo'lishini zarur deb bilgan. U ilm olish jarayonini samimiy, hurmatli va tartibli tarzda olib borishni, ustozning tajribasiga va bilimiga tayanishni tavsiya qilgan. Ustozning maslahati va ko'rsatmalari ilm olishning asosiy omillaridan biri deb hisoblangan.

3. Ilmiy erkinlik va savol-javoblar ahamiyati.

Al-Juvayniy shogirdlari bilan ochiq muloqot qilishni va savol-javob orqali ilm olish jarayonini boyitishni yoqlagan. U ilm olishda faollikni va mantiqiy izlanishlarni rag'batlantirgan. Bu shogirdlarining ilmiy erkinlikka ega bo'lishiga va fikr yuritishda mustaqil bo'lishiga yordam bergan. Uning darslari muloqotga asoslangan bo'lib, savol-javoblar orqali ilmiy masalalarni chuqur tahlil qilishni targ'ib qilgan.

4. Bilimni yetkazishdagi javobgarlik.

Ustozning javobgarligi masalasida al-Juvayniy shogirdlarining qobiliyatlarini rivojlantirish va ularni to'g'ri yo'naltirishga katta ahamiyat bergan. U ustoz shogirdga faqat bilim beribgina qolmasdan, uni ilmiy hayotga tayyorlash, axloqiy jihatdan yetuk qilib tarbiyalash majburiyatini o'z zimmasiga oladi deb hisoblagan.

5. Shogirdlarning ilmiy davomiyligi.

Al-Juvayniyning shogirdlari uning ilmiy merosini davom ettirishda muhim rol o'ynaganlar. Imom G'azzoliy kabi buyuk olimlarning paydo bo'lishida al-Juvayniyning ta'siri juda katta bo'lgan. U ilmiy maktab yaratib, o'z shogirdlarini ilmiy izlanishlarga yo'naltirgan va bu orqali ilmiy merosning uzluksizligini ta'minlagan.

Al-Juvayniy va uning mashhur shogirdlari:

Imom al-Juvayniyning eng mashhur shogirdlaridan biri, shubhasiz, Imom G'azzoliy edi. G'azzoliy al-Juvayniyning ta'siri ostida yetuk olim bo'lib yetishdi va keyinchalik o'zining yirik asarlari bilan islom ilmiy va falsafiy maktabida muhim iz qoldirdi. Shuningdek, al-Juvayniyning boshqa shogirdlari ham ilmiy markazlarda mashhur bo'lib, ustoz-shogird an'anasini davom ettirishgan.

Shu tarzda, al-Juvayniy ustoz-shogird an'ansi doirasida nafaqat ilm olish va o'rgatish jarayonining texnik jihatlarini, balki uning ma'naviy va axloqiy jihatlarini ham chuqur o'rgangan va targ'ib qilgan.

Quyida Imom al-Juvayniyning mashhur asarlaridan ba'zilari keltirilgan:

1. "Al-Burhan fi usul al-fiqh" (Usul al-fiqhda dalillar)

Bu asar usul al-fiqh (islomiy huquq asoslari) sohasidagi yirik ishlardan biri bo'lib, unda fiqhiy dalillar va qoidalar tizimli tarzda bayon etiladi. Al-Juvayniy bu kitobda usul al-fiqhning asosiy tushunchalarini keng yoritib, musulmon huquqshunoslar uchun asosiy nazariy manbani yaratdi. U fiqhiy qoidalarni dalillar bilan tasdiqlab, ularni ilmiy asosda tushuntirgan.

2. "Al-Varaqat fi usul al-fiqh" (Usul al-fiqhda kichik varaqalar)

Bu kitob usul al-fiqhning muhim qismlarini soddalashtirib bayon etgan qisqa, ammo muhim asar hisoblanadi. "Al-Waraqat" asari fiqhiy bilimlarni o'rganuvchilar uchun asosiy o'quv qo'llanma sifatida keng tarqalgan.

U zamonaviy yodlashga qulay va qisqa, shu bilan birga keng qamrovli tushuntirishlar bilan mashhur.

3. "Al-G'iyosiy" (Al-G'iyosiy risolasi).

Bu asar musulmon davlat boshqaruvi, islomiy siyosat va adolatli boshqaruv masalalariga bag'ishlangan. "Al-G'iyosiy"da al-Juvayniy musulmon hukmdorlari va ulamolar o'rtasidagi munosabatlar, shuningdek, fiqh va siyosatning o'zaro ta'sirini tahlil qiladi. Ushbu kitob islomiy davlat boshqaruvi haqidagi muhim nazariy asarlardan biridir.

4. "Kitab al-Talxis" (Xulosa kitobi).

Bu asar ham usul al-fiqh mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, unda fiqhiy masalalar qisqa va tushunarli shaklda bayon qilingan. Bu kitobda huquqiy nazariyalarni oson tushunish uchun ilmiy ko'rsatmalar va sharhlar berilgan.

Imom G'azzoliy (1058–1111) islom falsafasi va tasavvufining buyuk allomalaridan biri bo'lib, uning ustoz-shogird an'anasi Islom madaniyati va ilmiy merosining muhim jihatlaridan biridir. Ustoz-shogird an'anasi islomiy ilmiy tizimda bilimlarning og'zaki va amaliy tarzda avloddan-avlodga o'tishida katta rol o'ynagan.

G'azzoliy va uning ilmiy tarbiyasi:

Imom G'azzoliy o'zining ilk ta'limini Nishopur va Tus shaharlarida olgan. U yirik olimlardan, jumladan, mashhur olim Imom al-Haramayn al-Juvayniy kabi ustozlardan saboq olgan. Ustoz-shogird an'anasi asosida G'azzoliy bilim olish jarayonida nafaqat nazariy ma'lumotlarni o'rgangan, balki ustozlarining amaliy tajribasi va axloqiy jihatlarini ham o'zlashtirgan.

Ustoz-shogird an'anasining asosiy xususiyatlari:

1. Ma'naviy va axloqiy tarbiya: Ustoz faqat bilim emas, balki ma'naviyat va axloqiy fazilatlarni ham o'rgatadi. Bu an'ana orqali shogird ustozining shaxsiyatidan ilhom oladi.

2. Bilimning avloddan-avlodga o'tishi: G'azzoliy o'zining asarlari va shogirdlari orqali ilmiy va ma'naviy merosni avlodlarga yetkazgan. Uning shogirdlari bu bilimlarni keyinchalik keng yoyib, boshqa ilmiy markazlarga ham tarqatganlar.

3. Shaxsiy suhbat va amaliyot: G'azzoliy ko'pincha o'z shogirdlari bilan bevosita muloqot qilgan, savol-javoblar orqali bilimni chuqurlashtirishga ahamiyat bergan.

Imom G'azzoliyning asarlari orasida ustoz-shogird munosabatlariga bag'ishlangan bir nechta kitob va risolalar mavjud. Ular ilmiy tarbiya, axloqiy fazilatlar, bilim olish va berish usullari haqidagi chuqur ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Quyida G'azzoliy ustoz-shogird masalalarini yoritgan asarlaridan ba'zilari keltirilgan:

1. "Ihyo ulum ad-din" (Din ilmlarini tiriltirish)

Bu Imom G'azzoliyning eng mashhur va keng tarqalgan asarlaridan biri bo'lib, unda islom ilmlari, axloqiy fazilatlar, va diniy hayotning turli jihatlarini chuqur tahlil qilingan. Bu asarda ustoz va shogird munosabatlari, ilm olish odoblari, ilmiy ta'lim jarayoni haqida ham batafsil soʻz yuritiladi. G'azzoliy shogirdning ustozga nisbatan hurmati, ilm olishdagi adab va ustozning shogirdga nisbatan majburiyatlarini keng yoritadi.

2. "Al-Munqiz min ad-dalal" (Adashishlardan najot beruvchi)

Bu kitob Imom G'azzoliyning hayoti va ilmiy izlanishlarining qisqa tarjimai holi hisoblanadi. Ushbu asarda u o'zining shaxsiy tajribalarini va ilmiy yo'lini bayon qilib, ilmiy tarbiya va ustoz-shogird an'anasining ahamiyatini ochib beradi. G'azzoliy ilm izlash jarayonidagi muhim qadamlari haqida gapiradi va o'zining ma'naviy o'sishida ustozlarining o'rni haqida fikr bildiradi.

3. "Bidayat ul-hidoya" (Hidayatning boshlanishi)

Bu risola shogirdlarga ilmiy va axloqiy tarbiya berishga qaratilgan asarlardan biri bo'lib, unda ilm talab qiluvchilarning odoblari, ustozga hurmat, va to'g'ri ta'lim olish tartibi haqida ko'p foydali maslahatlar berilgan. G'azzoliy bu asarda ilm olish va berishda qanday fazilatlar kerakligini batafsil yoritadi va bu jarayonda ustoz-shogirdning o'zaro mas'uliyatlari haqida fikr bildiradi.

4. "Kimyo-yi saodat" (Saodat kimyosi)

Bu asarda Imom G'azzoliy insonning o'zini tarbiyalash, ilm olish va uni amaliyotda qo'llash masalalarini keng ko'rib chiqadi. Ustoz va shogird munosabatlari ham bu asarning muhim qismidir, chunki G'azzoliy bilim olishning axloqiy va ruhiy jihatlariga katta e'tibor qaratgan.

Bu asarlar orqali G'azzoliy ustoz-shogird an'anasining nafaqat ilmiy, balki ma'naviy tarbiya berishda ham qanchalik muhim ekanligini ko'rsatadi. Shogirdning ustozga hurmat qilishi, sabr-toqat va odob bilan ilm olish muhimligini u o'z asarlarida ko'p marta ta'kidlaydi.

Ibn Sino (Avitsenna) (980–1037) islom falsafasi, tibbiyoti va ilmlarining eng yirik allomalaridan biri bo'lib, uning ilmiy va falsafiy qarashlari Sharq va G'arb ilm-faniga katta ta'sir ko'rsatgan. Ustoz-shogird an'anasida Ibn Sinoning qarashlari va u yaratgan ilmiy maktab ilmiy bilimlarni uzatish, o'rgatish va ilm-fan taraqqiyotiga qo'shgan hissasi bilan bog'liqdir. U o'z davrida ilm olish va bilim tarqatishning muhim yo'nalishlarini shakllantirgan olim bo'lib, uning ta'limi ko'plab shogirdlariga yetib borgan.

Ibn Sinoning ustoz-shogird an'anasida qarashlari:

1. Ustozning ilmiy va ma'naviy rolini ta'kidlash

Ibn Sino ilm-fan va tibbiyot sohasidagi ilmiy tajribasida ustozning o'rnini juda yuqori baholagan. Uning qarashlariga ko'ra, ustoz nafaqat ilmiy bilimlarning

yetakchisi, balki shogirdning shaxsiy tarbiyasiga, ruhiy kamolotiga ham katta ta'sir ko'rsatishi kerak. Ustoz faqat dars beribgina qolmay, o'z shogirdiga qanday qilib bilim olish, uni amaliyotda qo'llash va odamlar bilan qanday munosabatda bo'lish kerakligini ham o'rgatadi.

2. Ilmni uzatish mas'uliyati

Ibn Sino ilmni uzatishda o'z ustozlari va ilmiy maktablari orqali o'rganilgan bilimlarning davomiyligini saqlashga katta e'tibor bergan. Uning fikricha, bilim faqat ustozdan olingan dalillarga asoslanishi kerak, bu bilimni tushunish va unga ishonch hosil qilish bilan birga keladi. Ibn Sino ilmni faqat kitoblardan emas, balki ustozning bevosita ta'limi orqali chuqur o'zlashtirishni yoqlagan.

3. Muloqot va ilmiy bahsning ahamiyati.

Ibn Sino o'z davrida ilmiy bahs va muloqotlarni ustoz-shogird munosabatlarining muhim qismi sifatida ko'rgan. U ilm olish jarayonida shogirdlar bilan savol-javoblar, fikr almashish va ilmiy muhokamalar orqali bilimni mustahkamlash va chuqurlashtirishni targ'ib qilgan. Bu yondashuv orqali shogirdlar mustaqil fikrlash va ilmiy dalillarni tahlil qilishga o'rgatiladi.

4. Shogirdning mustaqil fikrlashi va tajriba orttirishi

Ibn Sino ilmiy tajriba va tahlilning muhimligini ta'kidlagan. Shogird faqat nazariy bilimlar bilan cheklanmasligi kerak, balki amaliyotda ularni sinab ko'rish orqali bilimni mustahkamlamog'i lozim. Uning fikricha, ilmiy izlanishlar va tajriba orttirish ustoz-shogird munosabatlarida juda muhim o'rin tutadi.

Ibn Sinoning asarlari:

1. "Kitob al-Shifo" (Shifo kitobi)

Bu asar Ibn Sinoning falsafa va ilm-fan borasidagi eng yirik asarlaridan biri bo'lib, Aristotel falsafasini islom tafakkuri bilan uyg'unlashtirgan. Asarda metafizika, logika, tabiatshunoslik, matematik va musiqa fanlari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Bu kitob Ibn Sinoning ilmiy maktabi va ustoz-shogird an'anasidagi qarashlarini aks ettiradi, chunki unda bilim olish va ilmiy tahlil qilishning asosiy prinsiplari ko'rsatilgan.

2. "Kitob an-Nafs" (Nafs haqida kitob)

Bu asar Ibn Sinoning ruhshunoslikka bag'ishlangan ilmiy ishlardan biri bo'lib, unda insonning ruhiy va jismoniy tabiatini chuqur tahlil qiladi. Ibn Sino bu asarida shogirdlarga inson ruhining tabiatini o'rganishda ilmiy metodologiyani qo'llashni o'rgatadi.

3. "Kitob al-Najat" (Najot kitobi).

Bu kitob "Shifo kitobi"ning qisqartirilgan versiyasi bo'lib, unda falsafa va metafizika asoslari haqida ixcham ma'lumot berilgan. U ilmiy ta'limotning

umumiy qoidalarini o'z ichiga oladi va shogirdlarga falsafiy bilimlarni o'rganishda yordam beruvchi qo'llanma sifatida xizmat qilgan.

4. "Risola fi-l-ilm va-l-hikma" (Ilm va hikmat haqida risola).

Bu risola Ibn Sinoning ilm-fan va hikmatni o'rganishdagi tamoyillarini bayon etadi. U ilm va falsafiy bilimlarni o'rganishning asosiy maqsadlarini tushuntirib, ilmiy ta'limotda qanday yondashuvlar kerakligi haqida shogirdlariga tavsiyalar beradi.

Husayn Voiz Koshifiy (1440–1504) temuriylar davrining yirik olimlaridan va yozuvchilaridan biri bo'lib, uning asarlari va ilmiy faoliyati islom falsafasi, adabiyoti va axloqshunosligiga katta hissa qo'shgan. Koshifiy o'z asarlarida ustoz-shogird an'anasining ahamiyatini ta'kidlagan va o'z davridagi ilmiy maktablar va ma'naviy ta'limda muhim rol o'ynagan.

Husayn Voiz Koshifiyning ustoz-shogird an'anasida tutgan o'rni:

1. Ilm tarqatish va ma'naviy tarbiya.

Koshifiy ilmni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki uni amaliyotda qo'llash va hayotiy tajriba orqali mukammallikka erishish yo'li sifatida qaragan. U ilm olish jarayonida ustozning ma'naviy va axloqiy tarbiya berish rolini alohida ta'kidlab, ilm-fanni insonning ma'naviy va axloqiy kamolotiga erishish vositasi deb bilgan. Ustoz shogirdni nafaqat bilim bilan boyitishi, balki uning axloqiy jihatdan ham rivojlanishini ta'minlashi kerak, deb hisoblagan.

2. Ilmiy an'anani davom ettirish.

Koshifiy o'z davridagi ilmiy merosni saqlash va uni shogirdlar orqali davom ettirishni ustozning asosiy vazifalaridan biri deb bilgan. U ilm-fan va ma'naviy axloqni keyingi avlodlarga yetkazish uchun ustoz-shogird o'rtasidagi mustahkam munosabatlar zarurligini ta'kidlagan. Uning qarashlariga ko'ra, ilmiy ta'limot uzluksiz bo'lishi va shogirdlar ustozdan olgan bilimni jamiyatda tarqatish va rivojlantirishlari kerak.

3. Ilmiy muloqot va ma'rifiy bahslar

Koshifiy o'z asarlarida ilmiy muloqot va bahslar orqali bilim almashish jarayonining ahamiyatiga e'tibor qaratgan. Ustoz-shogird o'rtasidagi ilmiy suhbatlar ilmiy tafakkurni rivojlantirishning asosiy yo'li ekanligini aytgan. U ilm olishda savol-javoblar, ilmiy muhokamalar va fikr almashish orqali shogirdlarning tafakkurini kengaytirishni targ'ib qilgan.

4. Ommaga ilm tarqatish.

Husayn Voiz Koshifiy o'z asarlarida ilmni keng ommaga tarqatishga katta e'tibor bergan. U xalq tilida yozilgan asarlarida murakkab diniy va falsafiy masalalarni oddiy xalq uchun tushunarli qilib tushuntirgan. Bu yondashuv bilan u ilm-fanni xalq orasida yoyishga va uni keng omma uchun ochiq qilishga xizmat qilgan.

Husayn Voiz Koshifyning asarlari:

1. "Futuvvatnoma"

Bu asar futuvvat (riddod va axloqiy qadriyatlar) haqidagi ta'limotga bag'ishlangan bo'lib, unda Husayn Voiz Koshifiy axloqiy fazilatlar va futuvvat ritsarlik kodeksini tushuntiradi. Asarda ustoz-shogird o'rtasidagi ma'naviy va axloqiy munosabatlar ham muhim mavzulardan biri sifatida keltirilgan.

2. "Anvor-i Suhayliy".

Bu asar o'zbek tiliga ham tarjima qilingan va u hayvonlar hikoyalaridan foydalanib, axloqiy saboqlar beruvchi adabiy doston hisoblanadi. Ushbu asar Koshifiyning didaktik uslubini ko'rsatadi, unda shogirdlarga va ommaga axloqiy qadriyatlar va hayotiy hikmatlar o'rgatiladi. U ommabop adabiyot orqali ilmni kengroq tarqatish imkoniyatini yaratgan.

3. "Risolai Voiziy".

Bu asar axloqshunoslik va islomiy falsafa bo'yicha yozilgan asarlaridan biri bo'lib, unda Husayn Voiz Koshifiy kishilarning ma'naviy kamolotiga yo'naltirilgan ma'ruzalar beradi. U diniy va axloqiy qadriyatlarni keng xalq ommasiga yetkazish bilan shug'ullangan va bu yo'lda ilmiy va diniy nutqlarini asosiy vosita sifatida ishlatgan.

4. "Tafsir-i Husayniy".

Bu asar Qur'on tafsiridir va unda Koshifiy Qur'on oyatlarining ma'nosini tushuntiradi. Bu kitob xalq tilida yozilgan bo'lib, xalqning diniy bilimini oshirishga qaratilgan. Ustoz-shogird an'anasida bu asar shogirdlarga diniy bilimlarni aniq va tushunarli tarzda o'rgatish vositasi bo'lib xizmat qilgan.

5. "Ravzat al-shuhado" (Shahidlar bog'i).

Bu mashhur asar Karbalo voqealari va Imom Husaynning shahidligi haqidagi hikoyalardan iborat bo'lib, unda Koshifiy axloqiy va ma'naviy saboqlar beradi. Kitob musulmon olamida katta hurmatga ega bo'lib, ma'naviy tarbiya va axloqiy saboqlarni o'rgatishda muhim rol o'ynagan.

Husayn Voiz Koshifyning qarashlari:

Koshifiyning ilm-fan va ta'limot borasidagi qarashlari keng qamrovli bo'lib, u ilmni keng xalq ommasiga tarqatish, ma'naviy tarbiya va axloqiy yetuklikni shakllantirishni ustozning vazifasi deb bilgan. U o'z davrida ilmiy maktab yaratish va ilmiy merosni keyingi avlodlarga yetkazishda ustoz-shogird munosabatlariga katta e'tibor bergan. Koshifiyning asarlari va qarashlari ilmiy bilim va ma'rifiy qadriyatlarni xalq orasida yoyish va shogirdlar orqali davom ettirishga yo'naltirilgan. Chunonchi, Husayn Voiz Koshifiy bunday deydi: «Agar sendan shogirdlik odobi nechta, deb so'rasalar, yettita degin. Avvalo:

- o'z ishiga yaxshi munosabatda bo'lish, ya'ni o'z kasbini sevish;
- o'z kasbiga e'tiqod qo'yish va unga ishonish;

- ustoz oldida haqsevar bo'lish, o'z nojo'ya odatlarini tark etish;
- ko'rish lozim bo'lmagan hamma narsalardan nigohini olib qochish;
- eshitish mumkin bo'lmagan barcha narsalarga quloq solmaslik;
- barcha noloyiq ishlardan qo'l tortish;
- ustoziga zid bo'lgan kishilar bilan muomala qilmaslik.

Agar shogirdlikning asoslari nechta deb so'rasalar, oltita degin:

- rostgo'ylik;
- vafodorlik;
- mas'uliyatlilik;
- nasihatni quloqqa olish;
- ozor bermaslik;
- sir saqlash.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, Imom al-Juvayniyning asarlari musulmon axloqiy qarashlari markazida insonparvarlikka da'vat bo'yicha juda boy meros qoldirgan. U o'z zamonidagi ilmiy sohalarda chuqur tahlillar olib borgan va ko'plab shogirdlariga, jumladan, Imom G'azzoliy kabi ulug' olimlarga katta ta'sir ko'rsatgan. Imom.

Shunday qilib, Imom G'azzoliyning ustoz-shogird an'anasi islomiy ta'limning asosi sifatida nafaqat ilmiy bilimlarni, balki ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni ham tarbiyalash va rivojlantirishga qaratilgan. Bu an'ana hozirgi kunga qadar davom etmoqda. Ibn Sinoning ustoz-shogird an'anasidagi qarashlari ilmiy bilimlarni faqat nazariy o'rganish bilan cheklamasdan, amaliyotga joriy qilish, ma'naviy va axloqiy tarbiya berish, ilmiy muloqot va tajribalarni keng ko'lamda rivojlantirishga asoslangan. Uning asarlari esa bu bilimlarni davom ettirish va kelajak avlodlarga etkazishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Allomalarimiz qarashlari va ilmiy asarlaridan to'g'ri xulosa chiqazgan holda yosh avlodga yangicha uslublarda taqdim etishimiz lozim. Bu esa o'z navbatida shogirdlarning qiziqishlari oshishiga olib keladi va samaradorligini ta'minlaydi.

Adabiyotlar:

1. Husayn Voiz Koshifiy. "Futuvvatnomai sultoniy". "Axloqi muhsiniy". T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashri, 2011 y. - 374 b
2. Ibn Sino. Falsafiy qissalar (Irisov A.). -T., "Badiiy adabiyot nashriyoti", 1963. -B.15
3. Hoshimov K., S.Ochil. O'zbek pedagogikasi antologiyasi. - T.: O'qituvchi, 1995 y - 464 b
4. Mahmudov. R.J.Husayn Voiz Koshifiy. Ma'naviyat yulduzlari. T. 2001y. 241-b
5. Pedagogik mahorat" nazariy, ilmiy, metodik jurnal 3-4 son.